

Березюк О.С. Етнокультурологічна парадигма в сучасних інноваційних дидактичних технологіях освіти дорослих // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 112-116.

УДК 377.34

Березюк О. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
член-кореспондент АМСКП

ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА В СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ДИДАКТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У статті розглянуто етнокультурологічну парадигму як цілісну освітню систему; відображено погляди народу на формування особистості відповідно до властивих їй внутрішніх психолого-педагогічних закономірностей етнокультурологічного розвитку в умовах використання сучасних інноваційних технологій в освіті дорослих.

Ключові слова: *етнокультурологічна парадигма, народна педагогіка, інноваційні дидактичні технології, етнодидактичні засади, народна дидактика, педагогічний процес, модернізоване освітнє середовище.*

В статье рассмотрена этнокультурологическая парадигма как целостная образовательная система; отражены взгляды народа на формирование личности в соответствии с присущими ей внутренними психолого-педагогическими закономерностями этнокультурологического развития в условиях использования современных инновационных технологий в образовании взрослых.

Ключевые слова: *этнокультурологическая парадигма, народная педагогика, инновационные дидактические технологии, этнодидактические основы, народная дидактика, педагогический процесс, модернизированная образовательная среда.*

The article contains the ethnocultural paradigm as a holistic educational system; reflects the views of the people on the formation of personality under its inherent psychological-pedagogical patterns etnokulturologicheskogo development in terms of use of modern innovative technologies in adult education.

Keywords: *ethnocultural paradigm, folk pedagogy, innovative teaching technologies, ethnobasics, folk didactics, pedagogical process, modernized educational environment.*

Український народ здавна ставить собі за мету – плекати всебічно

розинену людину, вірного сина чи доньку свого народу, палкого патріота, стійкого громадянина Батьківщини. Ось чому, вирішуючи питання, що стосується навчання і виховання дорослих, потрібно звертатися до надбань народної педагогіки, національної культури, етнодидактичних засад, ідей етнокультурологічного навчання та виховання.

Головний напрям демократичних перетворень в українському суспільстві пов'язаний насамперед із розгортанням економічних, політичних, соціокультурних процесів та формуванням принципово нових соціальних відносин. Під впливом цих перетворень трансформація наявних у суспільстві традиційних структур соціального, психологічного та культурологічного характеру викликає зміни в орієнтаціях та установках підготовки майбутнього вчителя. Відбуваються пошуки нового сенсу життя, формуються нові потреби, інтереси, видозмінюються мотиви інтелектуальної, професійно-кваліфікаційної та духовно-творчої діяльності. Водночас, відбувається зміна соціокультурних традицій та морально-етичних цінностей, які сприяють якісній підготовці майбутнього спеціаліста.

Створені концепції відродження національної школи під керівництвом С.У.Гончаренка, П.Р. Ігнатенка, В.Р. Кузя, Ю.Д. Руденка, М.Г. Стельмаховича, О.В. Сухомлинської, Є.І. Сявавко і багатьох інших окреслюють шляхи розвитку та інколи формулюють нові вимоги до підготовки особистості, якій необхідно не тільки знати історію, культуру українського народу, а й розуміти педагогічні основи народної мудрості, глибоко осмислити їх освітньо-виховний потенціал.

Сучасна дидактика розвивається в тісному взаємозв'язку з іншими науками, що зумовлено різноманіттю об'єктів її вивчення, а саме змісту освіти, людських можливостей, умов організації навчально-пізнавального процесу, результативністю навчання та ін.

Підґрунтям дидактики є народна педагогічна мудрість, зокрема етнодидактика. Адже саме з джерел народної педагогічної мудрості йдуть такі принципи дидактики, як природовідповідність та культуровідповідність педагогічного процесу; вплив емоцій, почуттів на якість навчання (принцип емоційності); потреба в активності, самостійності в навчанні того, хто навчається; працелюбність учня; визначальна роль рідної мови в здобутті знань, умінь, навичок; цілеспрямоване формування розумної, мислячої особистості: гуманне навчання тощо.

Здійснивши науковий аналіз усних і письмових джерел народної педагогіки, вітчизняні вчені М.Г. Стельмахович, Б.М. Ступарик, Є.І. Сявавко, Ю.Д. Руденко, В.О. Сухомлинський та інші стверджують, що народна дидактика репрезентує цілісну освітню систему, якій притаманна своя термінологія, відображено світогляд народу, його погляди на формування особистості відповідно до властивих їй внутрішніх психолого-педагогічних закономірностей розвитку, де об'єднано загальні й специфічні елементи навчально-пізнавального процесу [4; 5].

Основні п'ять компонентів української народної педагогіки, а саме батьківська педагогіка, народне дитинозавство, народна фамілологія, народна

деонтологія та народна дидактика, мають вирішальний вплив на нагромадження в особистості нових знань, умінь та навичок [4].

Обізнаність у традиційно народних поглядах на мету, методи, засоби і форми навчання сприятиме збагаченню педагогічного процесу, вдосконаленню його змісту, знанням не тільки історії культури рідного народу, а й допоможе глибше осмислити їх освітньо-виховний потенціал. Отже, особистість ще в роки навчання буде поставлена в умови етнокультурологічної спрямованості педагогічного процесу [1].

У переломні моменти розвитку кожної нації проблема формування національної свідомості народу завжди була визначальною стосовно розвитку економіки, освіти, культури, підготовки національних кадрів. Ще Володимир Великий, запровадивши християнство, створив нову національну школу, яка готувала національну еліту (священиків, учених, правителів тощо) [5]. Його син Ярослав Мудрий активно розвивав не тільки школу, а й культуру, відкриваючи бібліотеки, стимулюючи написання рукописів, видавництво книг, розвиток вітчизняних наукових досягнень, усвідомлюючи загрозу чужоземної духовної окупації національних ідей [5].

Помислами і ділами кожного українського державотворця була незалежність на ділі, а не на словах, формування етнокультурологічної спрямованості в навчанні та вихованні.

Останнім часом побутує думка, що національна ідея в змісті освіти не спрацювала, і тому поширюються пошуки істини у вигляді еліксиру вселюдських цінностей, гуманістичних пріоритетів у вигляді діалогу культур, всесвітньої толерантності, пошук нових технологій навчання тощо.

Так активно поширюються ідеї Марії Монтессорі, вальдорфської школи, педагогіки Гарварда, віяння Біблера та інші цікаві форми та методики.

Але вони не завжди враховують особливостей української культури, освіти, менталітету народу, завдань держави, проблеми сьогодення. А ми маємо спадщину Григорія Ващенка, Олександра Захаренка, Софії Русової, Григорія Сковороди, Василя Сухомлинського та багатьох інших вітчизняних педагогів, які в своїх працях, у практичній педагогічній роботі піднімають проблеми саме української освіти, враховують етнокультурологічний компонент української педагогіки [5].

Ось чому проблема української національної ідеї повинна бути методологічною основою в українській освіті. Нею мають бути проникнуті навчальні програми, навчальні посібники та підручники, методичні системи, що формують неповторність особистості школяра. Етнокультурологічний компонент – це етногенетична думка народу про себе, про свої права, обов'язки, здобутки, біопсихічний вияв потреб, можливостей і розуміння самозбереження кожного народу та збереження своєї самоідентичності [2].

Адже освіта як важлива складова інтелектуального, духовного й матеріального рівня життя кожного народу найчастіше піддавалася маніпуляціям та реформам, бо є структурно, організаційно і за змістом найбільш керованою.

Порівняно легко можна змінити програми, навчальні плани, здійснити

перепідготовку (методичну, психолого-педагогічну) кадрів, визначити освітню мету й завдання, створивши ілюзію нової освітньої системи.

Але освіта, як і суспільство, підлягає об'єктивним законам розвитку людської цивілізації. Спроби загальмувати або випередити в здійсненні освітньої політики суспільні потреби не мають успіху, бо потрібно вирішити проблему впровадження нових підходів, чітко визначити та науково обґрунтувати методологічні орієнтири в певній науковій галузі, в усіх напрямках навчальної підготовки молоді.

На сучасному етапі розроблено низку державних і національних програм щодо посилення національної складової в освіті. Це відображено і в навчальних планах, програмах, підручниках предметів будь-яких циклів, у роботі дитячих та юнацьких організацій, у системі позакласної та позашкільної роботи тощо [1]. Ця проблема піднімається в Національній доктрині розвитку освіти України, Законі України «Про освіту» та інших державних, освітянських документах.

Саме національні пріоритети є рушійною силою в особистісному самоутвердженні й самозбереженні кожного члена суспільства через осягнення себе як представника й носія рідної культури, ментальності.

Тому впровадження в процес нових національних технологій навчання й виховання формує в особистості, незалежно від її віку, почуття патріотизму і національної гордості .

Інноваційні технології, побудовані з урахуванням етнокультурологічної спрямованості, ми пропонуємо впроваджувати за допомогою триступневої моделі, яка включає в себе актуалізацію знань, умінь, навичок, усвідомлення змісту навчального матеріалу та рефлексію [1].

Перший ступінь допомагає встановити рівень власних знань та умінь, розуміння, усвідомлення їх на основі попередніх знань та поглядів.

Саме тут активізується увага, виникає зацікавленість та спрямованість на дослідження певної проблеми. При цьому роль учителя саме і полягає в спрямуванні всіх зусиль особистості, що навчається, та виявленні рівня власних знань та вмінь. Тут доцільно використовувати такі технології, як розумовий штурм (мозкова атака), що полягає в накопиченні великої кількості ідей з певної теми спочатку без критичного осмислення (що знають, що думають з даної проблеми), далі йде індивідуальна робота, робота в парах, перехід на дискусію. Друга технологія – метод передбачення. Це підсилення інтересу до проблеми, що вивчається, самостійний пошук підтвердження тієї чи іншої істини, гіпотези. Тут можна звернутися до таких популярних етнодидактичних форм організації навчального процесу як навчання «ланцюжком», «вмієш сам навчи другого», навчання «в борг» та інше [2].

На другому ступені відбувається усвідомлення змісту навчального матеріалу, здійснюється пошукова діяльність, конструюється та усвідомлюється певний матеріал. Особистість тут вступає в контакт з новою інформацією (слухає, записує, аналізує і т.д.).

Роль учителя – підтримати зацікавленість, допомагати в установленні зв'язків між відомими та новими знаннями, щоб утвердити нове розуміння,

спонукати до перевірки власних знань. Найдоцільнішим на цьому етапі буде моделювання педагогічних ситуацій. Так для формування вмінь вести бесіду можна змоделювати ситуацію «доповідач-рецендент», «запитання-відповідь» (за системою Блума), крім того, доцільним буде ведення щоденника-нотаток, «малюнкowego» письма, подвійних нотаток, позначок (як ставлення до певної ідеї) тощо. Тут доцільно використовувати етнодидактичні методи, стимулювання й мотивації навчальної діяльності (метод пізнавальної гри, права етнічного голосу), наочні методи (ілюстрація, демонстрація, показ), метод національного утвердження та інші [2].

Третій ступінь – рефлексія, саме та фаза уроку, протягом якої особистості, що навчаються, роблять перегляд ідей, що розглядалися, запитують, інтерпретують, застосовують нові знання та вміння.

При рефлексії вчитель досягає декількох цілей: по-перше, особистості висловлюють засвоєний матеріал своїми словами (особистісно-змістовий компонент); по-друге, створюються умови для активного обміну думками між учасниками педагогічного процесу; по-третє, особливої уваги набувають самостійність, оригінальність, обґрунтованість думок.

Учителю тут доцільно використовувати такі технології, як групування (асоціативний куш), вчити особистість вільно, відкрито висловлювати свої думки, стимулювати мислення, вчити робити узагальнення та висновки. Щодо етнодидактичних методів, то тут слід застосовувати власне народознавчі методи «народження фольклору», «сімейної конкуренції», навчання за народним календарем, самонавчання, тощо.

Отже, при застосуванні етнокультурологічної парадигми використання сучасних інноваційних технологій в освіті дорослих слід дотримуватися таких педагогічних умов: створення психолого-пізнавального середовища; постійна систематизація та інтеграція набутих знань, виявлення зв'язків, пов'язаних із національною ідеєю; формування віри в свої сили, можливості як особливо важливого феномену, національної свідомості, завдяки чому знання набувають практичної реалізації; застосування нових педагогічних технологій з питань володіння культурно-історичними цінностями з національних проблем; формування почуття господаря рідного краю; творця власного життя, активного учасника суспільних подій; стимулювання до самоосвіти та самовиховання; вивчення результативності своєї роботи.

Література

1. Гуманізація процесу навчання в школі: навч. посіб. / за ред. С.П. Бондар. – К.: СтилоС, 2006. – 256 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційна підготовка вихователя / Дичківська І.М. // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку: матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції (11 жовтня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 309 с.
2. Король О.В. Методика викладання українського народознавства в школі: навч.-метод. посібник / Король О.В. – К.: ІЗМН, 1998. – 366 с.
3. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособ. /

Краевский В.В. – М.: Изд. Центр «Академия», 2006. – 400 с.

4. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навч. мет. посібник / Стельмахович М.Г. – К.: ІЗМН, 2005. – 228 с.

5. Ступарик В.М. Національна школа: витоки становлення: навч. метод. посібник / Ступарик В.М. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.

6. Радкевич В. Інноваційні процеси в сучасній професійній школі / Радкевич В. // Професійно-технічна освіта. – 2005. – №1. – С. 9-13.